

Létezik egy kézzel fogható világ

Beszélgetés

Igor és Ivan Buharovval

Az Igor és Ivan Buharov alkotópáros (Szilágyi Kornél és Hevesi Nándor) a magyar független film fontos alakjai, akik az elmúlt húsz évben tucatnyi jellegzetes, alacsony költségvetésű, de annál hatásosabb filmet készítettek. Az alkotók nemzetközi szinten is jelentős sikereket érnek el. Kiállításai installatív elemekkel berendezett terei sokszor játékfilmjeik előtanulmányainak is tekinthetőek, megalapozva azok esztétikáját, álomszerű, szürrealista-dadaista narratíváját és képi világát. Igor és Ivan Buharov kiállítása, a *Revolúcióparabotanika* április 23. és május 28. között az OFF-Biennálén, az *Aki nem velünk van, az is velünk van!* című hungarofuturista projekt részeként lesz látható az ISBN könyv+galériában.

SA: A képzőművészet és a film határán mozogtok, mindkét színtér aktív szereplői vagytok. A két dimenzió folyamatosan hat egymásra, inspirálódik egymásból?

Igor Buharov: *Kormányeltörésben* című filmünk jó példa arra, hogyan alakult át az egyik hosszabb rövidfilmünk többcsatornás médiainstallációvá egy lengyelországi galéria terében. Domonkos István 1971-ben írt verse elég régóta foglalkoztatott bennünket, és mindenképpen szeretnénk volna valahogy mozgókép formájába önteni filmes eszközökkel vagy reflektálni arra a mai napig friss és megrázó lírai üzenetre, amely az emigrációról, a fennálló politikai rendszerekről, a nyelv megváltozásáról mesél zseniálisan.

Szándékunknak nagy lökést adott a 2010-ben Murciában megrendezett Manifesta 8 Kortárs Képzőművészeti Biennálé, ahová meghívást kaptunk. A felkérésben szerepelt „az ideális polisz” hívószó, ez volt a biennálé tematikája. Úgy éreztük, ez a téma abszolút közel áll a terveinkhez. Az akkorra már szinte állandó színészünké vált Nyitrai Illéssel hármásban mi is elindultunk, elhagytuk hazánkat, és Újvidékre mentünk, ahonnan Domonkos a 70-es években Svédországba disszidált, hogy ott készítsünk felvételeket, majd folytatva utunkat eljutottunk egészen Athénig és vissza. A felvételekhez fekete-fehér Ektachrome Kodak Super 8-as anyagot használtunk, ezeket részben az út során is

laboráltuk. Eredetileg nem tudtuk, milyen hosszú filmet fogunk készíteni a felvett anyagokból, az első verzió ötvenperces lett. De mivel kiállítási szituációban gondolkodtunk, és azt is figyelembe vettük, hogy nagyjából meddig marad egy néző a mi kiállítási szobánkban a biennálén, ezért rövidebbre vágtuk, és a harmincperces verziót mutattunk be. A Manifesta 8 három hónapos eseménysorozatára több mint százezren váltottak jegyet. Ha csak a nézők harmadával számolunk, az akkor is jócskán meghaladja az általunk készített filmek magyarországi bemutatónak nézőszámát.

SA: Honnan ered az a bátorság, amivel ki tudtok lépni a nézői elvárások biztonságát nyújtó keretei közül, és beleálltok a filmnyelvi radikalizmus viharába?

Ivan Buharov: A nézői elvárások biztonságát nyújtó kerete baromi unalmas tud lenni, éppen ezért mindig is másféle, járatlan utakat kerestünk. Ilyen szempontból azok az alkotók hatottak ránk a kezdetektől fogva, akik hasonlóképpen a kísérletezésben lennek otthonra, és outsiderként alkotnak.

Igor Buharov: Amikor elkezdtünk közösen alkotni, nagyon fontos volt számunkra az a fajta humor, ami alapvetően minket is szórakoztatni tud, később ebből alakult ki a sajátos, mozaikszerűen összerakott stílusunk és formanyelvünk, melynek elemei között szerepel többek között az amatőr technika

is. Csak egy példát említenék: a homályos, az elrontott, a karcos kép is kép, azzal mi szabadon gazdálkodunk. Ez még nem jelent feltétlenül radikalizmust, sokkal inkább egyfajta szabadságot ad.

SA: Annak érdekében, hogy alkotni tudjatok, elengedhetetlen a humor, az irónia?

Ivan Buharov: Igen, viszont ezzel kapcsolatban feltétlenül kiemelném az önreflexió és az önirónia fontosságát. Azokon a területeken, amelyeken mi áthaladunk, a humor és a nevetés felszabadító érzést tud adni. Mondjuk, számomra egy teljesen nyomasztó Thomas Bernhard-kötet is irtó szórakoztató tud lenni.

Igor Buharov: Nagyon fontos az ego kérdése is, főként az, hogyan nézel magadra, mert ha tudsz magadon nevetni, és a nézők látják ezt, az jól pozicionálhatja azt az alkotást, ami ön-maga is ironikus vagy humoros szeretne lenni.

SA: Mit jelent alkotóként a hétköznapi spiritualitás?

Igor Buharov: Filmjeink készítése során tapasztaltam, hogy sokszor szürreálisabb, adott esetben spirituálisabb, amit a napi hírekből vagy a barátaink által elmesélt történetekből összeszedegünk, mint amit fikcióként mi magunk kitalálhatnánk. Mindennapjaink környezete át van itatva spiritualitással.

Ivan Buharov: Igen, a spiritualitás hétköznapi, ennek kapcsán fontosnak tartom a félelemmentességig való eljutást a kettőssé-

gek kiiktatása által. Lényegében talán így érhetünk el az előbb emlegetett bátorságig.

SA: A kísérleti film ugyan nem került ki teljesen a filmes intézményekből, de sok kísérleti filmes galériákban mutatja be munkáit installációként, emiatt egyre inkább képzőművészetként gondolunk a műfajra. Mit gondoltok, mi ennek az oka?

Ivan Buharov: Röviden fogalmazva, a mindent letaroló Netflix és barátai, amelyek teljesen megváltoztatták a nézői attitűdöt. Persze már harminc éve is elvétve lehetett látni kísérleti filmeket a mozikban, például Erdély Miklós egy-egy alkotását, és már akkor is csak egy szűk réteg nézte ezeket. *Az itt élő lelkek nagy része* című játékfilmünk 2016-ban nyerte el a végleges formáját. A készítési folyamat majd három évet vett igénybe. Időközben több kiállításon szerepeltünk, többek között a 2015-ös Kijevi Biennálén, ahol szintén az időkorlát, a kiállítási szituáció szabta nézhetőség és a tematizáció miatt egy erre az alkalomra összevágott tizenhat perces művet mutattunk be *A szűkösség nem*

Igor és Ivan BUHAROV: *The Inarut Prophecy*, 2014, videóinstalláció, 16 mm film, szekrény, 75×50×75 cm, 2' 19", szereplő: Bagdi Marika, kamera: Rév Marcell
Fotó: Bognár Benedek és Simon Zsuzsanna
A művészek jóvoltából

↓

a természet objektív ténye címen. Ezt a filmet azóta több helyen kiállították, és az anyag ugyan részleteiben egyezik a későbbi hosszú filmmel, mégsem az, hanem átalakult.

Igor Buharov: Ez nem mai dolog, nagyon régóta mutatják be múzeumok kísérleti filmesek munkáit. Nam June Paik számos alkotása például eleve kiállítóterbe készült, vagy ha felelevenítjük a fluxusfilmeket, végül azok is oda kerültek. Egyébként sem volt a kísérleti filmnek kifejezetten mozis platformja sohasem, esetleg kísérleti filmes fesztiválok. Azt se felejtjük el, hogy ezek befogadása teljesen másfajta befogadói figyelmet igényel és követel. A kísérleti film sokszor működik kiterjesztett moziként, amit már installációként lehet előadni, vagy egy-egy eventre, happeningre van fölépítve. Tehát már talán a kezdetektől úgy lett kitalálva, hogy a kiállítóterek felé tendáljon. Warhol *Empire* című alkotásában az Empire State Buildinget sötétedéstől másnap hajnalig, 1964. június 25. éjszakáján nyolc órán keresztül forgatták a Time Life Building 44. emeletéről. Az *Empire* egy ready made alkotás, amely előképe lehet a mai webkamerás felvételeknek. Strukturális filmnek is lehet tekinteni, ugyanannak a képnek a mániákus ismétlődése rákényszerít bennünket, hogy a nézés aktusára, a képmező értékére, mindenekelőtt pedig a film idő-

tartamára fókuszáljunk. A valóság ideje és a mozi ideje megegyezik. Gene Youngblood 1970-ben írja le ezt a könyvében, és még azt is, hogy a videó megjelenése új művészeti formát hoz létre, a médiaművészetet. Már akkor azt állította, hogy egy új, kiterjesztett mozira van szükség, és ehhez új tudat is szükséges. Arról is értekeznek, hogy ez a más típusú filmkészítés az új technológiákat fogja használni – speciális effektet, számítógépes művészetet, videóművészetet, holográfiát –, és természetesen mindezt multimédiás környezetben. Youngblood szerint a kiterjesztett mozi egyesíti a művészetet és a valós életet.

SA: Alkotásaitok befogadása során a naivitás mint álláspont kiélelhető a megértésre irányuló figyelmünket?

Igor Buharov: Ha azt értjük naivitás alatt, hogy mindent elengedve, tisztán, elvárások nélkül helyezkedik bele a befogadó egy filmünk megtekintésébe, akkor igen. Ha nem tud elszakadni saját elvárásaitól, akkor kínlódhat.

Ivan Buharov: Ha hagyja, hogy hasson a kép mágiája, ha átengedi magán a képeket, a hangokat, a zenét, és ha a figyelmét az első tíz-húsz percben nem arra irányítja, hogy mindenáron megértse a viszonyokat, és félreteszi az ítélező, analízáló gondolkodást. Például *Az itt élő lelkek nagy része* az egyén

kríziséről beszél egy olyan világban, ahol egy megfoghatatlan, de átható erejű hatalom az elnyomás és a megfigyelés eszközével paralizálja az embereket. E krízisre javasolt válasz az anarchizmus, az állammal szembeni ellenállás és a kódolt kommunikáció. A szisztémák tarthatatlanságát és a kommunikáció lehetetlenségét hangsúlyozza a töredékességre, a követhetlenségre építő, egyszerre metaforikus és ironikus-szatirikus filmnyelv, amely együttműködésünk kezdetektől jellemzi mozgóképes alkotásainkat.

SA: Van olyan eszközötök, ami méri a zsarnokságot és a tekintélyvelvet?

Ivan Buharov: Igen van, de nem csak nekünk, ez a vérnyomásmérő. Kérdés az, hogy mi méri a zsarnokság ellenkezőjét, a sokféleképpen értett analfabetizmust, azt, hogy ki mennyire képes eltérni a megaláztatást vagy éppen a zsarnokságot. Erre is van egy eszközünk, egy fapálcikás készülék, ami az állami zsarnokságot és tekintélyvelvet szondázza, annak kilengéseit jelzi, ez az *Anarchometer*. Illetve van egy tapsrádiónk is.

Igor Buharov: Továbbá egy elnyomásteresztünk, ami megjelent jó néhány kiállításunkon. Vándor Csabával közép-kelet-európai kutatóművészekként négy városból az utcán lerakott kockaköveket gyűjtöttünk, majd a Budapesti Műszaki Egyetem laboratóriumában nyomásteresztet végeztünk mindegyiken. A mérés eredménye azt mutatta, hogy a magyar kockakő sokkal jobban bírja a nyomást, mint a többi. Kézenfekvő állításnak tűnhet, hogy a magyar ember bírja messze a legjobban az elnyomást. „A magyar ember hátán fát lehet hasogatni.”

SA: Ami megszokott, az eltompítja az érzékeinket. Az általatok sokat használt furcsa, meghökkentő, észbontó formai fogások a figyelem kiélesítésének eszközei lehetnek?

Ivan Buharov: Igen, hiszen ennek pontosan ez a mechanizmusa, mert ha valami nem szokványos, az kiélesítheti a figyelmet. Szabaddá kell válni az ugyanazokat a színpatsziszokát újra és újra bejáró megszokottal és ismerttel szemben. Mi szeretjük az ismeretlenben való kirándulást, melynek sokszor velejárója az improvizáció is.

SA: Alkotásaitokat általában egy tágabb szociális és politikai kontextusba helyezitek?

Ivan Buharov: Igen, az előző filmünket többek között Mckenzie Wark inspirálta, aki az áruvá vált információk elleni széles körben elterjedt lázadásban egy utópisztikus ígéretet lát, amit *Hacker-kiáltvány* című művében fogalmaz meg. De felidézhetjük Julian Assange példáját, ami jól mutatja, hogyan félemlíthetik meg a nyugati hatalmak a független újságírókat. Vagy éppen korunk egyik legnagyobb nemzetbiztonsági botránya, a Snowden-ügy is jó példa. Ugyanakkor reflektál a magyarországi oktatásügyi reformokra is, ami miatt sokan érezték úgy, hogy *Az itt élő lelkek nagy része magyarországi problémákkal foglalkozik, holott a nemzetközi vetítések során mindenki magára, a saját országának problémáira ismert rá.*

Igor Buharov: Az analóg technikáknak, a Super 8-as filmnek van egy olyan hatása és esztétikája, ami időben és térben elemeli a valóságtól a jeleneteket. Nem tudjuk pontosan, hol és mikor történnek az épp zajló dolgok. Erre kifejezetten figyelünk.

↑
Igor és Ivan BUHAROV:
Melegvizek országa, 2021, részlet
A művészek jövőtől

A leginkább persze a magyarországi események inspirálnak minket, elsősorban azokra reflektálunk, de mindezt igyekszünk úgy bemutatni, hogy globális problémákra is rámutassanak.

Ivan Buharov: Az analóg használata – amely rámutat arra, hogy létezik egy kézzel fogható világ – bizonyos tekintetben egyfajta protest identitást is jelent ebben az örült módon digitalizált világban, főként most, a pandémia idején.

Igor Buharov: Berlinben a LaborBerlin nonprofit, független egyesület, amely egy analóg filmeket készítő művészekből álló kollektíva, most épp kiírt egy ösztöndíjpályázatot, amely ennek a fontosságát hangsúlyozza.

Ivan Buharov: Mi is épp egy hasonló projekten, egy analóg közösségi labor létrehozásán dolgozunk a VIII. kerületben.

SA: Egyfajta figyelemgazdaságban létezőnk, amelyben figyelmet veszünk igénybe és szolgáltatunk, azaz vásárolunk és eladunk?

Igor Buharov: Ezzel kapcsolatban talán a figyelemzavar és a figyelemelterelés a kulcsszó. Hogy ne legyen idő és energiád azokra a dolgokra fókuszálni, amelyek igazán fontosak. A neten barangolva a legtöbb információnak meg lehet találni az ellenkezőjét is, a fake news és az információdömping arra hivatott, hogy összezavarjon vagy lefárasztson bennünket még mielőtt igazán a dolgok mélyére néznénk. Az, amiben élünk, inkább figyelmetlenséggazdaság.